

Tiesāšanās kā dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana: ES konkurences tiesību piemērs

MG. IUR. (PARĪZES 1. UNIVERSITĀTE
PANTHÉON-SORBONNE)
VIKTORIJA ALKSNE

zvērinātas advokātes palīdzē
zvērinātu advokātu birojā "Cobalt"

LL.M (VAŠINGTONA UNIVERSITĀTE
SENTLUISĀ)
KRIŠJĀNIS BUŠS

jurists zvērinātu advokātu birojā
"Cobalt"

Eiropas Savienības konkurences tiesību telpā arvien aktuālāka kļūst diskusija par to, vai tiesvedības uzsākšana gadījumā, kad tiesību pārkāpējs ir paudis gatavību veikt noteiktas darbības pārkāpuma novēršanai, ir uzskatāma par Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. panta pārkāpumu. Rakstā autori analizē Eiropas Savienībā nozīmīgus nolēmumus intelektuālā īpašuma strīdos, kuros viens no iesaistītajiem tirgus dalībniekiem atrodas dominējošā stāvoklī un uzsāk tiesvedību, tādējādi balansējot starp savu interešu aizsardzību un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu.

"Kad mēs domājam par to, ko varējām sasniegt, ja būtu varējuši veltīt [patentu tiesvedībām izmantoto] laiku eksperimentiem, mēs jūtamies ļoti skumji." ¹ Tā 1911. gadā vēstulē draugam Francijā rakstīja Vilburs Raitis, viens no leģendārajiem brāļiem Raitiem, kuri 1903. gadā veica pirmo kontrolēto lidojumu ar motorizētu lidmašīnu. Brāļu Raitu piemērs ilustrē jau izsenis aizsākušos cīņu par patentu tiesībām, kura tiek īstenota, vērstoties tiesā. 2014. gadā tehnoloģiju milžu *Samsung*, *Motorola* un *Apple* savstarpējās konkurences rezultātā savu viedokli jautājumā par prasības celšanu, lūdzot pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, izteica arī Eiropas Komisija (turpmāk – EK). 2015. gadā līdzīgā lietā savu vārdu teica arī Eiropas Savienības Tiesa (turpmāk – EST).

Proti, 2014. gada 29. aprīlī EK pieņēma divus lēmumus *Samsung* ² un *Motorola* ³ lietās pret *Apple* par procedūru saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību ⁴ (turpmāk – LESD) 102. pantu un Līguma par Eiropas Ekonomikas zonu ⁵ (turpmāk – EEZ līgums) 54. pantu. Gan LESD 102. pants, gan EEZ līguma 54. pants paredz dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumu. *Samsung* un *Motorola* lietās EK pirmo reizi vērtēja, vai un kuros gadījumos patenta īpašnieks, kurš tiesvedības ceļā cenšas aizsargāt standartam būtisku patentu (angļu val. – *standard essential patent*; turpmāk – SEP), pārkāpj LESD 102. pantā noteikto aizliegumu.

2015. gada 16. jūlijā EST vērtēja cita tehnoloģiju smagsvara *Huawei* iespējamu dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu saistībā ar prasības celšanu par SEP pārkāpumu un pasludināja prejudiciālu nolēmumu lietā C-170/13. ⁶

Ņemot vērā minētās aktualitātes, autori vērtēs raksta tvērumam atbilstošo tehnoloģiju, intelektuālā īpašuma tiesību un konkurences tiesību dimensiju Eiropas Savienībā (turpmāk – ES), EK lēmumus *Samsung* un *Motorola* lietās, kā arī EST spriedumu *Huawei* lietā.

I. Tehnoloģiju, intelektuālā īpašuma tiesību un konkurences tiesību dimensija

Lai nodrošinātu atšķirīgu tehnoloģiju savietojamību un veiksmīgu savstarpēju mijiedarbību, tehnoloģiju industrijā pastāv standarti. Modernā sabiedrība ir atkarīga no standartiem, par to pat nenojaušot. ⁷ Datori, viedtālruni un planšetdatori ir pieslēgti internetam, izmantojot standarta bezvadu tehnoloģijas, piemēram, *Wi-Fi*. Bez pastāvošajiem standartiem patērētāji nevarētu sekmīgi izmantot, piemēram, mobilos telefonus, kurus ražo dažādas komercsabiedrības. EK uzskata, ka standarti veicina tehnoloģiju sadarbību un pastāvīgi nodrošina būtiskas priekšrocības patērētājiem. ⁸

Atšķirīgu tehnoloģiju piemēri, kuri atbilst EK vērtējumam, ir telesakaru tīkli un mobilās ierīces, ar kurām ir iespējams pieslēgties attiecīgajam tīklam. Mobilās ierīces parasti atbilst daudziem telesakaru standartiem, piemēram, tā dēvētajiem otrās paaudzes jeb 2G (GSM/GPRS), trešās paaudzes jeb 3G (UMTS) vai ceturtās paaudzes jeb 4G (LTE) standartiem. Standarti savukārt nepārtraukti attīstās un evolucionē – 2015. gada decembrī viens no vadošajiem Latvijas mobilo sakaru operatoriem "Latvijas Mobilais Telefons" paziņoja, ka ir uzsācis darbu pie ātrgaitas piektās paaudzes jeb 5G sakaru tīkla ieviešanas Latvijā. ⁹ Šie un citi standarti attiecas uz neskaitāmām tehnoloģijām, kas mērāmas tūkstošos, no kurām daudzas ir aizsargātas ar patentu.

SEP ir tie patenti, kuri ir nepieciešami, lai īstenotu standartu. Tas ir jo sevišķi nozīmīgi standartam atbilstošo viedtālrunu un planšetdatoru tirgū, jo šo mobilo ierīču ražotājiem tehniski nav iespējams izvairīties no SEP aizsargātas tehnoloģijas izmantošanas, izgatavojot konkrēto ierīci. "Tāpēc SEP ir ļoti svarīgi tādās nozarēs kā telesakaru nozare, kur ar sadarbību saistītu apsvērumu dēļ gandrīz 100% ierīču īsteno attiecīgos standartus." ¹⁰ *Samsung* lietā EK skaidroja SEP īpašo nozīmi tādējādi, ka "SEP īpašnieks var gaidīt ievērojamu ieņēmumu plūsmu, jo īpaši attiecībā uz SEP, kuri ietver standartus, kas jāīsteno daudzos dažādos produktos, ko pārdos miljoniem patērētāju. Pēc tam, kad ir izvēlēta konkrēta tehnoloģija un tā ietverta plaši izplatītā standartā, alternatīvas konkurējošās tehnoloģijas var pazust no tirgus". ¹¹

A. Piemērojamās tiesību normas intelektuālā īpašuma un konkurences tiesību jomā

ES intelektuālā īpašuma (patentu) tiesību un konkurences tiesību mijiedarbību galvenokārt regulē LESD, ES Pamattiesību harta,¹² Eiropas patentu konvencija¹³ (turpmāk – EPK), Padomes Regula (EK) 1/2003 par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā¹⁴ (turpmāk – Regula (EK) 1/2003), Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/48/EK par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu¹⁵ (turpmāk – Direktīva 2004/48/EK), ES dalībvalstu nacionālie tiesību akti un Eiropas Telekomunikāciju standartu institūta (turpmāk – ETSI) reglaments.¹⁶

Saskaņā ar LESD 102. pantu "[v]ienam vai vairākiem uzņēmumiem, kam ir dominējošs stāvoklis iekšējā tirgū vai būtiskā tā daļā, šāda stāvokļa ļaunprātīga izmantošana ir aizliegta kā nesaderīga ar iekšējo tirgu un tiktāl, ciktāl tā var iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm".

Pamatojoties uz EPK 1. pantu, visās dalībvalstīs ir izveidota kopīga tiesību sistēma patentu piešķiršanai uz izgudrojumiem. Saskaņā ar EPK 2. panta pirmo daļu patentus, kurus piešķir saskaņā ar EPK, dēvē par Eiropas patentiem. Neskatoties uz minēto, EPK 2. panta otrā daļa paredz, ka "Eiropas patent[am] katrā dalībvalstī, attiecībā uz kuru tas piešķirts, [ir] tādas pašas tiesības, un [tas] ir pakļauts tādiem pašiem nosacījumiem kā dalībvalsts nacionālais patents [...]". EPK 64. panta pirmā un trešā daļa nosaka, ka "Eiropas patents no dienas, kad publicēts paziņojums par tā piešķiršanu, katrā dalībvalstī, attiecībā uz kuru tas ir izsniegts, piešķir patenta īpašniekam tādas pašas tiesības kā šajā valstī piešķirts nacionālais patents" un "Eiropas patentu pārkāpumu gadījumos piemērojami nacionālie likumi".

Direktīvas 2004/48/EK "mērķis ir tuvināt tiesību sistēmas, lai iekšējā tirgū nodrošinātu augstu, līdzvērtīgu un viendabīgu aizsardzības līmeni".¹⁷ Vienlaikus Direktīva 2004/48/EK "neietekmē konkurences noteikumu piemērošanu un jo īpaši Līguma 81. un 82. panta [LESD 101. un 102. panta] noteikumu piemērošanu. Šajā direktīvā paredzētie pasākumi nav izmantojami nepamatotai konkurences ierobežošanai pretrunā ar Līgumu".¹⁸ Direktīva 2004/48/EK "respektē pamattiesības un ievēro principus, kas jo īpaši ir atzīti ES Pamattiesību hartā. [Direktīva 2004/48/EK] jo īpaši nodrošina intelektuālā īpašuma tiesības saskaņā ar minētās hartas 17. panta 2. punktu".¹⁹ "Neskarot pārkāpuma dēļ tiesību īpašniekam radīto kaitējumu un neparedzot kompensāciju, dalībvalstis nodrošina, ka kompetentās tiesu iestādes pēc prasītāja lūguma var dot rīkojumu veikt atbilstošus pasākumus attiecībā uz precēm, kuru sakarā tās ir konstatējušas intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu, un vajadzības gadījumā arī attiecībā uz materiāliem un darbarīkiem, ko galvenokārt lieto minēto preču radīšanā vai ražošanā. [...]"²⁰

Vērtējot intelektuālā īpašuma tiesību un konkurences tiesību mijiedarbību, ES dalībvalstīs atbilstošie jomu regulējošie nacionālie tiesību akti var atšķirties. Ņemot vērā EST spriedumā *Huawei* lietā minētās Vācijas tiesības,²¹ Latvijā attiecīgos gadījumos saistībā ar patentu strīdiem būtu piemērojams Civillikums, Patentu likums un Konkurences likums. EST atsaucās, piemēram, uz Vācijas Civillikoda (*Bürgerliches Gesetzbuch*) 242. pantu, saskaņā ar kuru "parādniekam saistības ir jāpilda tā, kā, ievērojot godīgu darījumu praksi, pagērē labticība".²² Vācijas Civillikoda 242. panta pamatā ir labas ticības doktrīna,²³ līdz ar to intelektuālā īpašuma tiesību un konkurences tiesību strīdos teorētiski būtu iespējams atsaukties uz Civillikuma 1. pantu, kas noteic, ka "[t]iesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības". Saskaņā ar Patentu likuma 62. panta (izgudrojuma nelikumīga izmantošana (patenta pārkāpums)) otro daļu "[p]atenta īpašnieks var civilprocesuālā kārtībā iesniegt tiesā prasību par patenta nelikumīgu izmantošanu". Konkurences likuma 13. panta pirmā daļa nosaka, ka "[j]ebkuram tirgus dalībniekam, kas atrodas dominējošā stāvoklī, ir aizliegts jebkādā veidā ļaunprātīgi to izmantot Latvijas teritorijā".

ETSI Reglamenta 6. pielikums regulē ETSI politiku intelektuālā īpašuma tiesību jomā. Cita starpā šī pielikuma 6.1. punktā ir noteikts, ka, līdzko ETSI tiek informēts par kādam standartam būtisko intelektuālā īpašuma tiesību esamību, tā ģenerāldirektors nekavējoties aicina minēto tiesību īpašnieku trīs mēnešu laikā neatsaucami apņemties būt gatavam attiecībā uz minētajām intelektuālā īpašuma tiesībām izsniegt licences ar taisnīgiem, saprātīgiem un nediskriminējošiem (angļu val. – *fair, reasonable and non-discriminatory*; turpmāk – FRAND) noteikumiem. FRAND noteikumi pēc būtības nodrošina, ka visiem uzņēmumiem ir pieejamas tehnoloģijas, lai attīstītu un pārdotu inovatīviem standartiem atbilstošas ierīces.

B. Konkurences tiesību saikne ar standartiem tehnoloģiju industrijā

Pēdējos gados EK aktīvi vēršas pret standartu ļaunprātīgu izmantošanu augsto tehnoloģiju industrijā. To savā 2012. gada 10. februāra runā "Industriālā politika un konkurences politika: *Quo vadis Europa?*"²⁴ ieskicēja bijušais EK priekšsēdētāja vietnieks un konkurences komisārs Hoakins Almunja. Būdam EK konkurences komisāra statusā, H. Almunja uzsvēra: "Standarti ir labākais līdzeklis, lai veicinātu ierīču sadarbību vai noteiktu drošības vai kvalitātes kritērijus. Komunikāciju tehnoloģijās standarti ir atslēga universālai sadarbībai un nevainojamai saziņai."²⁵

Standartiem ir jābūt taisnīgiem un pārredzamiem, lai dominējošā stāvoklī esoši tirgus dalībnieki nevarētu uzspiest savu tirgus varu, tomēr, H. Almunjas ieskatā, ar to nav gana – EK ir jānodrošina, ka uzņēmumi, kuriem pieder SEP, sniedz tiem efektīvu piekļuvi saskaņā ar FRAND noteikumiem.²⁶ Runas ietvaros H. Almunja puda apņemšanos izmantot ES konkurences tiesību regulējumu, lai novērstu patentu īpašnieku izņēmuma tiesību ļaunprātīgu izmantošanu. Viņš apgalvoja, ka ir uzsācis izmeklēšanu vairākos sektoros un izmeklēšanas rezultāti ir gaidāmi tuvākajā laikā.²⁷ Šis laiks ir pienācis.

II. EK lēmumu *Samsung un Motorola* lietās būtība

2012. gada sākumā ar divu nedēļu intervālu – attiecīgi 30. janvārī un 14. februārī – EK uzsāka lietas izskatīšanu pret *Samsung Electronics Co. Ltd* un tā meitasuzņēmumiem ES (turpmāk – *Samsung*) un *Motorola Mobility LLC* (turpmāk – *Motorola*) par iespējamu dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma pārkāpumu saistībā ar to centieniem dažādās ES dalībvalstīs panākt pagaidu un pastāvīgus aizliegumus pret *Apple Inc.* un tā meitasuzņēmumiem ES (turpmāk – *Apple*), pamatojoties uz SEP pārkāpumu. Lēmumus šajās lietās EK pieņēma 2014. gada 29. aprīlī.

EK secinājumi apkopojami tēzē, ka patenta īpašnieks, kas atrodas dominējošā stāvoklī, savu stāvokli ļaunprātīgi izmanto, ja tas apņēmis izsniegt SEP licences saskaņā ar FRAND noteikumiem, tomēr to nedara un tā vietā vērsas pret potenciālo licenciātu tiesā, lūdzot, piemēram, pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu.

A. *Samsung* lieta

1998. gadā *Samsung* apņēma licencēt savu trešās paaudzes UMTS mobilo tehnoloģiju SEP saskaņā ar FRAND noteikumiem. Pēc būtības, piekrītot nodot savu tehnoloģiju konkrētajam standartam, *Samsung* arīdza piekrita nodot to potenciālajiem licenciātiem. Šādas rīcības mērķis ir finansiāla labuma gūšana no licencēšanas ieņēmumiem, kas ir pretstatā sarežģītai cīņai nolūkā nepieļaut citu dalībnieku esību tirgū, izmantojot patenta īpašnieka izņēmuma tiesības.

Neskatoties uz minēto, sākot no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada decembrim, *Samsung* mēģināja panākt pagaidu un pastāvīgus aizliegumus *Apple* mobilo sakaru tehnoloģiju tirdzniecībai vairākās ES jurisdikcijās, tostarp Francijā, Vācijā un Apvienotajā Karalistē.

Sākot lietas izskatīšanu, EK provizoriski secināja, ka *Samsung* rīcība "rada bažas par šādu aizliegumu panākšanas mēģinājumu atbilstību LESD 102. pantam".²⁸ EK īpaši uzsvēra, ka "potenciālais licenciāts, *Apple*, nebija atteicies noslēgt licences līgumu par *Samsung* UMTS SEP ar FRAND noteikumiem".²⁹ Lai novērstu bažas, ko paudusi EK, *Samsung* piedāvāja uzņemties sākotnējās saistības saskaņā ar Regulas (EK) 1/2003 9. panta 1. punktu.³⁰

Līdz ar to EK uzskatīja, ka lietas izskatīšana ir jāizbeidz, jo *Samsung* apņēma nevērsties ar prasību noteikt aizliegumus nevienā EEZ tiesā par pārkāpumiem saistībā ar *Samsung* SEP, kuri ir īstenoti viedtālrunos un planšetdatoros, pret potenciālo licenciātu, kurš vienojas par konkrētu licencēšanas noteikumu sistēmu saskaņā ar FRAND noteikumiem.³¹

B. *Motorola* lieta

Ja *Samsung* lietu EK izbeidza iespējamā pārkāpēja uzņemto saistību dēļ, tad *Motorola* lietā tika konstatēts, ka prasības celšana un lūgums ieviest aizliegumu, pamatojoties uz SEP, ir pretrunā LESD 102. pantā noteiktajam dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumam.

2003. gadā *Motorola* paziņoja, ka tai pieder GPRS standartam būtisks patents (*Cudak* GPRS SEP) un apņēma to licencēt saskaņā ar FRAND noteikumiem. 2007. gadā ar savu pirmo *iPhone* viedtālruni mobilo telesakaru nozarē ienāca *Apple*. Tā kā *Apple iPhone* īstenoja GPRS standartu, 2011. gadā *Motorola* cēla prasību pret *Apple* Vācijā, pamatojoties uz savu *Cudak* GPRS SEP. Tiesvedības laikā *Apple* sākotnēji piedāvāja *Motorola* piecus licencēšanas piedāvājumus, kurus *Motorola* noraidīja. 2011. gada decembrī Vācijas zemākās instances tiesas apmierināja *Motorola* prasību noteikt aizliegumu pret *Apple*.³²

2012. gada janvārī, kad *Motorola* plānoja ieviest aizliegumu, *Apple* izteica savu sesto licencēšanas piedāvājumu, ar kuru *Motorola* būtu tiesības izbeigt licencēšanas līgumu, ja *Apple* apstrīdētu jebkura licencētā SEP spēkā esamību, kā arī *Apple* atzina, ka ir pārkāpis *Motorola* SEP visās savās ierīcēs. *Motorola* parakstīja vienošanos par izlīgumu ar *Apple*, bet tiesa uz laiku apturēja rīkojuma izpildi.³³ Tomēr 2012. gada 14. februārī *Apple* iesniedza sūdzību EK saskaņā ar Regulas (EK) 1/2003 7. pantu³⁴ par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma pārkāpuma atklāšanu un izbeigšanu.

EK lēmumā konstatēja, ka *Motorola* ir dominējošs stāvoklis tirgū attiecībā uz tehnoloģiju licencēšanu.³⁵ Tā turpmāk konstatēja, ka konkrētās lietas apstākļos *Motorola* atteikumam slēgt licences līgumu ar *Apple* nav objektīva pamata, tādēļ ir notikusi dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. Šādā gadījumā pret konkurenci vērstas sekas izpaustos kā (1) pagaidu aizliegums pārdot tiešsaistē ar GPRS savietojamus produktus, (2) tirgus dalībniekam neizdevīgu licencēšanas noteikumu iekļaušana vienošanās par izlīgumu un (3) nelabvēlīga ietekme uz standartu izstrādi.³⁶ Tomēr jāuzsver, ka EK šajā lietā neuzlika naudas sodu pārkāpējam *Motorola*, jo tobrīd EST nepastāvēja judikatūra, kas *expressis verbis* norādītu uz SEP pamatotu aizliegumu pretrunu LESD 102. pantam.³⁷

EK pieņemtais lēmums nepiemērot naudas sodu vēlreiz norāda uz SEP nozīmi intelektuālā īpašuma un konkurences tiesībās. Kaut arī parasti patenta īpašnieka tiesība celt prasību noteikt un ieviest aizliegumu pret patenta pārkāpēju ir likumīga rīcība, pretēja premisa izriet no gadījumiem, kas saistīti ar SEP. Šādos gadījumos ir jāņem vērā standartu izstrādes īpašais process un patenta īpašnieka brīvprātīga uzņemšanās slēgt licences līgumu saskaņā ar FRAND noteikumiem. *Motorola* lietā būtisks apstāklis bija, ka *Apple* vairākkārt izrādīja iniciatīvu slēgt licences līgumu, tomēr *Motorola*, mēģinot saglabāt savu stāvokli tirgū, tam nepiekrita. Secināms, ka prasības celšana pret potenciālu licenciātu rada konkrētas preces izslēgšanas no tirgus draudus, kas ilgtermiņā būtu nelabvēlīgi gan tehnoloģiju attīstībai, gan patērētājiem.

Neraugoties uz minēto, lai it kā mīkstinātu radušos situāciju un aizsargātu SEP īpašnieka tiesības, EK sniedza ieskatu neizsmeļošā sarakstā gadījumu, kuriem iestājoties patenta īpašnieks var celt leģitīmu prasību pret citu tirgus dalībnieku. Piemēru skaitā EK norādīja uz apstākļiem, kad potenciālais licenciāts ir nonācis finansiālās grūtībās un nespēj atmaksāt parādus vai nevēlas noslēgt licences līgumu saskaņā ar FRAND noteikumiem.³⁸

III. EST sprieduma *Huawei* lietā būtība

Lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu izteica Diseldorfas tiesa (*Landgericht Düsseldorf*) Vācijā, kura izskatīja lietu par patenta pārkāpumu starp diviem telekomunikāciju tirgus spēlētājiem – *Huawei Technologies Co. Ltd* (turpmāk – *Huawei*) un *ZTE Corp.* (turpmāk – *ZTE*). Zīmīgi ir tas, ka tiesvedība norisinājās starp diviem Ķīnas uzņēmumiem, kas ir pēdējos gados EST praksē novērots jaunums intelektuālā īpašuma tiesību strīdos, kuros visbiežāk ir iesaistīti ASV uzņēmumi.

Huawei pieder LTE standartam būtisks patents, kas attiecas uz nākamās paaudzes, proti – ceturtās paaudzes, mobilo telefonu

sakariem. Ikviens, kas izmanto LTE standartu, neizbēgami izmanto *Huawei* piederošo patentu, tāpēc tas tiek klasificēts kā "būtisks". *Huawei* ir ETSI ³⁹ loceklis un ir paziņojis tam sev piederošo SEP, kā arī apņēmis piešķirt licences trešajām personām saskaņā ar FRAND noteikumiem.

ZTE Vācijā tirgots produktu starpā ir bāzes stacijas ar LTE programmatūru, tāpēc *ZTE* izmantoja *Huawei* piederošo patentu. Tā kā pārrunas starp *Huawei* un *ZTE* par iespēju noslēgt licences līgumu ar FRAND noteikumiem noslēdzās neveiksmīgi, *Huawei* cēla prasību Diseldorfas tiesā pret *ZTE* par patenta pārkāpumu, lūdzot tiesai lemt par patenta pārkāpuma izbeigšanu, uzskaites datu sniegšanu, preču atsaukšanu, kā arī zaudējumu atlīdzību. Taču *ZTE* Diseldorfas tiesai norādīja, ka šāda *Huawei* prasība par SEP pārkāpumu uzskatāma par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, jo *ZTE* bija gatavs vienoties par licences līguma nosacījumiem.

Ņemot vērā minēto, Diseldorfas tiesa vērsās EST ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, lai noskaidrotu, vai un kādos apstākļos prasība par patenta pārkāpumu, kuru ceļ standartizācijas organizācijas izstrādātā SEP īpašnieks pret preču ražotāju, kas savu preču ražošanai ir izmantojis šo patentu, ir uzskatāma par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu ES konkurences tiesību izpratnē, ņemot vērā to, ka SEP īpašnieks ir apņēmis piešķirt licences trešajām personām ar FRAND noteikumiem.

A. Konkurences tiesību tvērums un dominējošā stāvokļa un tā ļaunprātīgas izmantošanas prezumpcijas aizliegums

Pirms konkrētās lietas detalizētas iztirzāšanas jāatzīmē, ka, izvērtējot Diseldorfas tiesas uzdotos jautājumus, gan ģenerālvokāts ⁴⁰ Melhior Vatelē savos secinājumos, ⁴¹ gan arī EST savā nolēmumā ir aprobežojušies ar situācijas analīzi tikai konkurences tiesību un, precīzāk, dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas kontekstā. Taču tas nenozīmē, ka konkrētais problēmjautājums, kas, ģenerālvokāta ieskatā, izriet galvenokārt no FRAND noteikumu patiesās jēgas un satura neskaidrībām, ⁴² nevarētu tikt izlemts arī citu tiesību nozaru kontekstā.

Kas attiecas savukārt uz paša dominējošā stāvokļa esamības konstatēšanu, ģenerālvokāts Vatelē un EST šo aspektu neapskatīja savā analīzē un ņēma par pamatu pieņēmumu, ka *Huawei* atrodas dominējošā stāvoklī, ievērojot, ka saskaņā ar Diseldorfas tiesas lēmumā norādīto pamatlīnijas puses dominējošā stāvokļa esamību nav apstrīdējušas. Tomēr ģenerālvokāts savos secinājumos uzskatīja par svarīgu uzsvērt, ka tas vien, ka kādam uzņēmumam pieder SEP, nenozīmē, ka tas atrodas dominējošā stāvoklī LESD 102. panta izpratnē, ⁴³ tāpēc dalībvalstu tiesu tiesnešiem ir pienākums katrā atsevišķā gadījumā izvērtēt, vai dominējošais stāvoklis ir patiešām konstatējams. ⁴⁴

Tāpat, ģenerālvokāta ieskatā, nebūtu pareizi prezumēt, ka ar intelektuālā īpašuma tiesībām saistītu izņēmuma tiesību īstenošana (konkrētajā gadījumā – tiesības celt prasību par patenta pārkāpuma izbeigšanu) pati par sevi būtu uzskatāma par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, ⁴⁵ jo šīs tiesības patenta īpašniekam ir līdzeklis, kā aizstāvēt savu intelektuālo īpašumu, kura aizsardzība ir īpaši atzīta ES Pamattiesību hartā. ⁴⁶ Šo pozīciju uztur arī EST, norādot, ka tiesības celt prasību tiesā par patenta pārkāpumu ir viena no attiecīgā intelektuālā īpašuma īpašnieka prerogatīvām; un tādējādi šādu tiesību izmantošana, pat ja to īsteno dominējošā stāvoklī esošs tirgus dalībnieks, nevarētu pati par sevi tikt uzskatīta par šī īpašā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. ⁴⁷ Tomēr atbilstoši nostiprinātajai EST judikatūrai ar intelektuālā īpašuma tiesībām saistītu izņēmuma tiesību izmantošana īpašos apstākļos varētu tikt uzskatīta par ļaunprātīgu LESD 102. panta izpratnē. ⁴⁸

B. Konkrētās lietas nošķiršana no līdzšinējās EST judikatūras un EK prakses

Kā savos secinājumos norāda ģenerālvokāts, Diseldorfas tiesas uzdotos jautājumus, cita starpā, ir iespaidojis EK paziņojums presei *Samsung* lietā. ⁴⁹ Taču ģenerālvokāts nevēlējās pilnībā piekrist paziņojumā presei minētajam, norādot, ka patenta pārkāpēja vienkārša gatavība, kas ir neskaidra un nav saistoša, vest sarunas par licences līgumu nevarētu kalpot par pietiekamu pamatu, lai ierobežotu SEP īpašnieka tiesības celt prasību par pārkāpumu. Šādas pieejas tieša piemērošana konkrētajai lietai visdrīzāk novestu pie SEP īpašnieka vai patērētāju tiesību nepietiekamas aizsardzības. Tādēļ EST uzdevums konkrētajā lietā konkurences tiesību kontekstā bija atrast "zelta vidusceļu", nodrošinot līdzsvaru starp, no vienas puses, SEP īpašnieka intelektuālā īpašuma tiesībām un tiesībām uz taisnīgu tiesu un, no otras puses, saimnieciskās darbības brīvību, kuru saskaņā ar ES Pamattiesību hartas 16. pantu ⁵⁰ bauda tirgus dalībnieki, kas lieto minēto standartu. ⁵¹

Arī EST vērsa uzmanību uz nepieciešamību nošķirt konkrēto lietu no citām EST skatītām lietām vairāku iemeslu dēļ. ⁵² Pirmkārt, konkrētajā lietā strīds ir par standartizācijas organizācijas izstrādātam standartam būtisku patentu. Šis īpašais statuss padara konkrētā patenta izmantošanu neizbēgamu jebkuram tirgus dalībniekam, kas plāno ražot attiecīgajam standartam atbilstošus produktus. Šī īpatnība nošķir SEP no citiem patentiem, kas nav būtiski kādam standartam un kurus patentu īpašnieku konkurenti var arī neizmantojot savu produktu ražošanā, būtiski neietekmējot šo produktu funkcionalitāti. Otrkārt, konkrētā lieta atšķiras ar to, ka attiecīgais patents ieguva SEP statusu apmaiņā pret šī patenta īpašnieka (*Huawei*) neatsaucamu apņemšanos piešķirt licences trešajām personām ar taisnīgiem, saprātīgiem un nediskriminējošiem jeb FRAND noteikumiem. Šī apņemšanās nozīmē to, ka jebkura trešā persona var pamatoti palauties uz to, ka tai tiks piešķirta licence attiecīgā SEP izmantošanai. Savukārt SEP īpašnieka atteikšanās piešķirt licenci varētu tikt uzskatīta par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu LESD 102. panta izpratnē, ņemot vērā SEP īpašnieka tirgus varu un spēju izslēgt vai ierobežot konkurentu ražotu produktu parādīšanos tirgū.

C. EST secinājumi *Huawei* lietā

Vērtējot Diseldorfas tiesas uzdotos jautājumus, EST ir lielā mērā iespaidojusies no ģenerālvokāta sniegtajām atziņām, kā arī konstatējusi nepieciešamību rast konkrētajai lietai atbilstošus risinājumus, ņemot vērā visnotaļ sarežģītus faktiskos apstākļus un iesaistīto pušu kontrastējošās tiesības un tiesiskās intereses.

Atbildot uz tai uzdotajiem jautājumiem, EST sniedz vairākus konkrētus priekšnosacījumus, kuriem izpildoties SEP īpašnieks varētu izvairīties no atbildības par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, ceļot prasību tiesā pret iespējamo patenta pārkāpēju par SEP pārkāpumu, lūdzot tiesu lemt par patenta pārkāpuma izbeigšanu un/vai produktu, kuru ražošanai šis patents

ir izmantots, atsaukšanu.

Pirmkārt, pirms minētās prasības celšanas SEP īpašniekam ir:

(1) jābrīdina iespējamais patenta pārkāpējs par tam pārmesto patenta pārkāpumu, precīzi norādot minēto SEP un konkretizējot veidu, kā tas esot ticis pārkāpts, ⁵³ un

(2) pēc tam, kad iespējamais patenta pārkāpējs ir paudis savu gribu noslēgt licences līgumu ar FRAND noteikumiem, jāiesniedz tam konkrēts un rakstisks licences piedāvājums ar šādiem noteikumiem, konkretizējot, cita starpā, par to maksājamo licences maksu un tās aprēķināšanas kārtību. ⁵⁴

Otrkārt, prasības celšana tiesā par patenta pārkāpumu ir pieļaujama vienīgi gadījumā, ja minētais patenta pārkāpējs, turpinādams izmantot attiecīgo patentu, nesniedz uz SEP īpašnieka piedāvājumu pienācīgu atbildi, kas būtu sagaidāma atbilstoši šajā jomā atzītai darījumu praksei un labticīgi (kas būtu noskaidrojams, balstoties uz objektīviem aspektiem un konstatējot jebkādas novilcināšanas taktikas neesamību). ⁵⁵ Tas nozīmē, ka gadījumā, ja iespējamais patenta pārkāpējs nepiekrīt SEP īpašnieka licences piedāvājuma noteikumiem, tam pēc iespējas īsā laikā un rakstveidā jāiesniedz SEP īpašniekam savs konkrēts licences piedāvājums, kas atbilstu FRAND noteikumiem. ⁵⁶ Ja arī tad abas puses nespēj vienoties par licences noteikumiem, tām ir tiesības pieaicināt neatkarīgu trešo personu, kas tad lemtu par licences maksas apmēru. ⁵⁷

Jāuzsver, ka EST savā spriedumā secina arī to, ka SEP īpašniekam jebkurā gadījumā nav aizliegts celt prasību pret iespējamo patenta pārkāpēju par patenta pārkāpumu, lūdzot tiesu lemt par zaudējumu atlīdzību. ⁵⁸ Savukārt iespējamajam patenta pārkāpējam nav aizliegts nedz apstrīdēt SEP derīgumu un/vai būtiskumu standartam un/vai tā faktisku izmantošanu paralēli sarunām par licences piešķiršanu, nedz paturēt tiesības šādi rīkoties nākotnē, ņemot vērā, pirmkārt, ES Pamattiesību hartas 47. pantā garantētās tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību tiesā, un, otrkārt, to, ka tāda standartizācijas organizācija kā ETSI standartizācijas gaitā nepārbauda ne patentu derīgumu, ne to būtiskumu standartam, kurā tie iekļauti. ⁵⁹

Secinājumi

EK lēmumi *Samsung* un *Motorola* lietās ilustrē, ka uzņēmumu īstenotās patentu tiesvedības nedrīkst notikt patvaļīgi un uz patērētāju rēķina. Ja dominējošā stāvoklī esošs SEP īpašnieks ir izvēlējis savas tiesības aizsargāt, ceļot prasību tiesā par iespējamo patenta pārkāpumu, tam ir jāievēro LESD 102. pantā noteiktais aizliegums. EK lēmumi skaidro, ka SEP īpašniekiem ir pienākums ar pienācīgu rūpību attiekties pret konkurentiem, kuri vēlas iegūt SEP licences saskaņā ar FRAND noteikumiem. Pamattēze nosaka, ka, ja potenciālajam licenciātam ir tiesības uz ar SEP aizsargātas tehnoloģijas izmantošanu par FRAND atlīdzību, tad patenta īpašnieka uzsākta tiesvedība, pamatojoties uz SEP pārkāpumu, uzskatāma par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu.

Savukārt *Huawei* lietas ietvaros EST veikta analīze un sniegtās atbildes uz tai uzdotajiem jautājumiem uzskatāmi parāda to, ka EST savā vērtējumā ir gājusi tālāk nekā EK *Samsung* un *Motorola* lietās, piedāvājot konkrētu un detalizētu formulu, kuru varēs piemērot gan prejudiciālo nolēmumu lūgusi Diseldorfas tiesa, gan arī citu dalībvalstu tiesas strīdos par patenta tiesību un konkurences tiesību mijiedarbību. Tāpat šī formula būs jo īpaši noderīga arī pašiem tirgus dalībniekiem, tostarp SEP īpašniekiem un to konkurentiem, jo palīdzēs savlaicīgi izvērtēt savas darbības un šo darbību iespējamās tiesiskās sekas. ■

RAKSTA ATSAUCES / 59

1. McCullough D. The Wright Brothers. New York: Simon & Shuster, 2015, p. 255.
2. Eiropas Komisijas 2014. gada 29. aprīļa lēmuma Nr. C(2014) 2891 final kopsavilkums par procedūru saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pantu un EEZ līguma 54. pantu (lieta AT.39939 – Samsung – UMTS standartam būtisku patentu īstenošana). OV, 02.10.2014., C 350/8.
3. Eiropas Komisijas 2014. gada 29. aprīļa lēmuma Nr. C(2014) 2892 final kopsavilkums par procedūru saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pantu un EEZ līguma 54. pantu (lieta AT.39985 – Motorola – GPRS standartam būtisku patentu īstenošana). OV, 02.10.2014., C 344/6.
4. Līguma par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. OV, 26.10.2012., C 326/1.
5. Līgums par Eiropas Ekonomikas zonu. OV, 03.01.1994., L 1.
6. Eiropas Savienības Tiesas 2015. gada 16. jūlija spriedums lietā C-170/13 Huawei Technologies Co. Ltd pret ZTE Corp., ZTE Deutschland GmbH.
7. Lim D. Standard Essential Patents, Trolls, and the Smartphone Wars: Triangulating the End Game. Penn State Law Review, Vol. 119, 2014, p. 3.
8. European Commission. Competition Policy Brief. Pieejams: http://ec.europa.eu/competition/publications/cpb/2014/008_en.pdf [skatīts 15.03.2016.].
9. LMT uzsāk darbu pie 5G ieviešanas. Pieejams: <https://www.lmt.lv/lv/preses-relizes?g=2015&pid=755> [skatīts 15.03.2016.].
10. Motorola, supra 3, 7. punkts.
11. Samsung, supra 2, 8. punkts.
12. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. OV, 26.10.2012, C 326/391.
13. 1973. gada 5. oktobra Konvencija par Eiropas patentu piešķiršanu (Eiropas patentu Konvencija). Eiropas patentu konvencija Latvijā ir spēkā ar 2005. gada 24. oktobra likumu "Par 1973. gada 5. oktobra Konvenciju par Eiropas patentu piešķiršanu (Eiropas patentu Konvencija), 2000. gada 17. oktobra Vienošanās par Konvencijas par Eiropas patentu piešķiršanu 65. panta piemērošanu un 2000. gada 29. novembra Grozījumiem 1973. gada 5. oktobra Konvencijā par Eiropas patentu piešķiršanu (Eiropas patentu Konvencija)".
14. Padomes Regula (EK) Nr. 1/2003 (2002. gada 16. decembris) par to konkurences noteikumu īstenošanu, kas noteikti Līguma 81. un 82. pantā (dokuments

15. Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvas 2004/48/EK par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. OV, 30.04.2004., L 157/45.
16. Rules of Procedure of the European Telecommunications Standards Institute. Pieejams: https://portal.etsi.org/directives/32_directives_oct_2013r.pdf [skatīts 15.03.2016.].
17. Direktīva 2004/48/EK, supra 15, 10. apsvērums.
18. Ibid., 12. apsvērums.
19. Ibid., 32. apsvērums.
20. Ibid., 10. panta pirmā daļa.
21. Huawei, supra 6, 9.-11. punkts.
22. Ibid., 9. punkts.
23. Kārkliņš J. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2006, 148. lpp., 545. atsaucē.
24. Almunia J. Industrial policy and Competition policy: Quo vadis Europa? Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-83_en.htm?locale=en [skatīts: 15.03.2016.].
25. Ibid.
26. Ibid.
27. Ibid.
28. Samsung, supra 2, 8. punkts.
29. Ibid.
30. Regulas (EK) Nr. 1/2003, supra 14, 9. panta 1. punkts noteic: "Ja Komisija plāno pieņemt lēmumu, ar ko pieprasa pārkāpšanas izbeigšanu, un ja attiecīgie uzņēmumi piedāvā uzņemties saistības, lai atbilstu prasībām, kuras tiem paudusi Komisija savā sākotnējā vērtējumā, Komisija var ar lēmumu atzīt šo saistību saistošo spēku attiecībā uz uzņēmumiem. Šādu lēmumu var pieņemt uz noteiktu laika posmu, un tajā secina, ka Komisijas rīcībai vairs nav pamata."
31. Samsung, supra 2, 15. un 21. punkts.
32. Motorola, supra 3, 10.-15. punkts.
33. Ibid., 16.-17. punkts.
34. Regulas (EK) Nr. 1/2003, supra 14, 7. pants noteic: "Ja Komisija uz sūdzības pamata vai pēc savas iniciatīvas atklāj, ka ir Līguma 81. panta vai 82. panta pārkāpums, tā var ar lēmumu pieprasīt attiecīgajiem uzņēmumiem vai uzņēmumu apvienībām šādas pārkāpšanas izbeigšanu. [...]"
35. Motorola, supra 3, 19. punkts.
36. Ibid., 20. punkts.
37. Ibid., 25. punkts.
38. Ibid., 23. punkts.
39. ETSI ir viena no Eiropas standartizācijas organizācijām, kas minēta Regulas Nr. 1025/2012 I pielikumā un kuras locekļi ir Huawei un ZTE. Viens no dokumentiem, kurš ir saistošs organizācijas locekļiem, ir "ETSI politika attiecībā uz intelektuālo īpašumu", kuras 14. pants noteic tās obligāto raksturu ETSI locekļiem un 15. panta 6. punkts, kas noteic patenta "būtisko" raksturu. ETSI politika attiecībā uz intelektuālo īpašumu ir noteikta ETSI reglamenta 6. pielikumā.
40. Ģenerālvokāta loma ir sniegt EST tiesnešiem neatkarīgu juridisku atzinumu un motivētus risinājumus konkrētajai lietai, kas nodota izskatīšanai EST. Kaut arī ģenerālvokāta secinājumi nav juridiski saistoši, tas ir lielisks veids, kā izprast ES tiesību problēmjasutājumus un EST prakses attīstību.
41. Ģenerālvokāta Melhiora Vatelē [Melchior Wathelet] 2014. gada 20. novembra secinājumi lietā C-170/13 Huawei Technologies Co. Ltd pret ZTE Corp., ZTE Deutschland GmbH, 47.-52. punkts.
42. Ibid., 9. punkts.
43. Skat. arī Eiropas Savienības Tiesas 2012. gada 6. decembra spriedumu lietā C-457/10P Astra Zeneca pret Komisiju, kura 186. punktā noteic, ka, "lai gan intelektuālā īpašuma tiesību piederība vien nav jāuzskata par dominējošu stāvokli veidojošu elementu, tā tomēr noteiktos apstākļos var radīt šādu stāvokli, it īpaši dodot uzņēmumam iespēju likt šķēršļus efektīvas konkurences pastāvēšanai tirgū".
44. Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi, supra 41, 57. punkts.
45. Ibid., 61. punkts; skat. arī Eiropas Savienības Tiesas 1988. gada 5. oktobra sprieduma lietā 238/87 AB Volvo pret Erik Veng (UK) Ltd 8. punktu.
46. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas, supra 12, 17. panta otrā daļa noteic: "Intelektuālais īpašums tiek aizsargāts."
47. Huawei, supra 6, 46. punkts.
48. Ibid., 47. punkts.
49. Eiropas Komisijas 2012. gada 21. decembra paziņojums presei IP/12/1448; Eiropas Komisijas 2012. gada 21. decembra memorands 12/1021.
50. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas, supra 12, 16. pants noteic: "Darījumdarbības brīvību atzīst saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem un praksi."
51. Ģenerālvokāta Vatelē secinājumi, supra 41, 59. punkts.
52. Huawei, supra 6, 48.-51. punkts.

53. Ibid., 61.-62. punkts.

54. Ibid., 63.-64. punkts.

55. Ibid., 65. punkts.

56. Ibid., 66. punkts.

57. Ibid., 68. punkts.

58. Ibid., 76. punkts.

59. Ibid., 69. punkts.

ATSAUCE UZ ŽURNĀLU

Alksne V., Bušs K. Tiesāšanās kā dominējošā stāvokļa jaunprātīga izmantošana: ES konkurences tiesību piemērs. Jurista Vārds, 14.06.2016., Nr. 24 (927), 14.-19.lpp.